

“Da li su slobodne zone u BiH zaista slobodne?”

Kako poboljšati atraktivnost slobodnih zona u BiH za direktna strana ulaganja?

Azra Pilavdžić i Emir Skopljak

BiH i pad u direktnim stranim ulaganjima

Visoki vanjski trgovinski deficit koji je iznosio nešto manje od 7 milijardi KM u 2013. godini i pokrivenost uvoza izvozom od 55% dva su glavna pokazatelja u bh. ekonomiji. Da bi se pokrili takvi vanjski deficiti, korišten je strani finansijski kapital, ali se od početka ekonomske krize priliv stranog kapitala naglo smanjio. Nestabilni prilivi direktnih stranih ulaganja u BiH, percipirani kao nesiguran izvor kapitala za kompenzaciju postojećih vanjskih deficita, predstavljaju jasan signal da BiH treba dugoročno i strateško rješenje za privlačenje direktnih stranih ulaganja.

Naredni grafikon prikazuje nestabilne prilive direktnih stranih ulaganja u BiH za period 2005.–2012. u milionima dolara.

Izvor: Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju, Izvještaj o svjetskim ulaganjima 2013.

Ekonomski učinak slobodnih zona

Slobodne zone ili specijalne ekonomske zone obično se definiraju kao prostorno ograničene oblasti u okviru ekonomije koje funkcioniraju u liberalnijim regulatornim, administrativnim i fiskalnim režimima u odnosu na cjelokupnu ekonomiju. Slobodne zone postoje u većini zemalja EU kao i u najrazvijenijim privredama svijeta poput Sjedinjenih Američkih Država. Direktno koristi od slobodnih zona ogledaju se u povećanom

nivou investicija (stranih i domaćih). Međutim, slobodne zone također poboljšavaju stvaranje radnih mjesta i povećavaju javne prihode koji se obično generiraju kroz direktne poreze.

Prema Međunarodnoj organizaciji rada, broj novih slobodnih zona povećavao se od sredine 1980-ih godina. Naime, baza podataka Međunarodne organizacije rada bilježi 176 slobodnih zona u 1986. godini, a 3500 slobodnih zona u 2006. godini. Ove slobodne zone pružaju ukupno 68 miliona radnih mjesta širom svijeta.

Zašto slobodne zone u susjednim zemljama privlače više direktnih stranih ulaganja nego u BiH?

Vanjskotrgovinska politika BiH bila je prvi i glavni stub koji se razvijao u okviru procesa integracije u EU i STO, i rezultirala je modernim zakonodavstvom u oblasti slobodnih zona koje je u skladu sa odredbama EU. Međutim, nedostatak konzistentne i sveobuhvatne primjene tog zakonodavstva doveo je do toga da su privilegije propisane Zakonom o slobodnim zonama BiH postale nerelevantne.

S druge strane, susjedne zemlje na Zapadnom Balkanu (posebno Hrvatska i Srbija) primjenjuju moderno zakonodavstvo u oblasti slobodnih zona. Ove zemlje svoje slobodne zone promoviraju kroz određena državna tijela ili udruženja, te bilježe značajne iznose direktnih stranih ulaganja u slobodne zone, što za posljedicu ima stvaranje dodatnih radnih mjesta. Činjenica da su neke od slobodnih zona iz Hrvatske i Srbije rangirane na listi top 50 svjetskih zona za budućnost ukazuje na to koliko su susjedne zemlje ozbiljne kada govorimo o razvoju i perspektivi slobodnih zona.

Sažetak

Spori napredak Bosne i Hercegovine prema integracijama u evropske i globalne ekonomske tokove kroz pristupanje EU i STO, uz nedavnu globalnu ekonomsku krizu, rezultirao je niskim nivoom direktnih stranih ulaganja. U trenutnoj situaciji slobodne zone u BiH predstavljaju alat za privlačenje direktnih stranih ulaganja čiji je potencijal nedovoljno iskorišten. Iskustva iz zemalja regiona Zapadnog Balkana ukazuju na to da su slobodne zone privukle značajan broj stranih ulagača koji trenutno igraju važne uloge u njihovim ekonomijama. Režim slobodnih zona u BiH reguliran je na državnom i entitetskom nivou, a primjena trenutnog zakonodavstva ne stvara dodatnu vrijednost za strane ulagače. Poboljšanja u režimu slobodnih zona u BiH ne samo da bi privukla više direktnih stranih ulaganja, nego bi indirektno trebala utjecati na dodatno stvaranje radnih mjesta, povećanje izvoznih rezultata povećanje u prihodima od direktnih poreza. Vijeće ministara BiH nekoliko je puta naglasilo važnost slobodnih zona i redovno prati njihovo funkcioniranje. Naravno, moguće je napraviti poboljšanja u režimu i promociji slobodnih zona u BiH koja bi imala dugoročan i održiv učinak. Cilj takvih poboljšanja bio bi povećanje atraktivnosti BiH za direktna strana ulaganja. Ovo bi definitivno vodilo sveukupnom rastu direktnih stranih ulaganja, što bi imalo utjecaj ina druge, indirektno ekonomske koristi.

Priča o uspjehu:**Fiat automobili Srbija**

Fiat automobili Italija najveći je investitor u Srbiji u posljednjoj deceniji. Naime, sa investicijom od otprilike jedne milijarde eura u slobodnu zonu u Kragujevcu (67% Fiat Italija i 33% Vlada Srbije), Fiat automobili Srbija sada upošljava preko 2000 radnika u Kragujevcu. Ova kompanija je trenutno najveći izvoznik iz Srbije, sa izvozom koji je iznosio 1,46 miliona eura od januara do novembra 2013. godine.

Konkurentna prednost u privlačenju direktnih stranih ulaganja koju su razvile susjedne zemlje značajno mijenja pravila regionalnog nadmetanja u privlačenju direktnih stranih ulaganja. Takvi razvoji u režimima regionalnih slobodnih zona ozbiljno prijete da BiH postane izolirana na mapi direktnih stranih ulaganja, posebno ulaganja u slobodne zone. BiH, zemlja sa najnižim nivoom priliva direktnih stranih ulaganja u regionu, treba poduzeti sveobuhvatne aktivnosti da bi se mogla takmičiti sa susjednim zemljama u privlačenju direktnih stranih ulaganja u svoje slobodne zone. Međutim, pravo pitanje koje se postavlja jeste zašto BiH ne privlači direktna strana ulaganja u svoje slobodne zone iako ima uspostavljeno adekvatno zakonodavstvo i zone koje funkcioniraju?

Naredni grafikon prikazuje poređenje priliva direktnih stranih ulaganja u BiH, Srbiju i Hrvatsku za period 2005.–2012. u milionima dolara.

Izvor: Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju, Izvještaj o svjetskim ulaganjima 2013.

Šta nije uredi sa režimom slobodnih zona u BiH?

Trenutno postoje četiri slobodne zone u BiH, i to u Visokom, Mostaru, Vogošći i Puračiću. U ove četiri slobodne zone djeluje 81 preduzeće. Namjera donošenja zakonodavstva u oblasti slobodnih zona u BiH bila je da se stvori pogodno, stabilno i transparentno pravno okruženje za domaća i strana ulaganja. Svi režimi slobodnih zona, uključujući onaj u BiH, omogućavaju uvoz

sirovina, poluproizvoda i kapitalnih dobara potrebnih za proizvodnju koji je oslobođen plaćanja carina i PDV-a. Ipak, režimi slobodnih zona u Srbiji i Hrvatskoj nude nezanemarljive prednosti, između ostalog, izuzeće od plaćanja određenih lokalnih poreza.

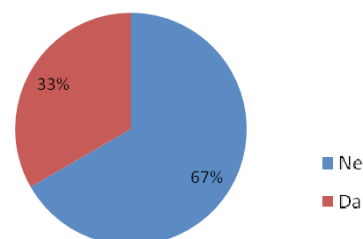
Režim slobodnih zona u BiH u skladu je sa pravilima EU i STO. Međutim, postojećem režimu nedostaje adekvatna provedba, kao što su pokazali odgovori na anketu u kojoj su učestvovala preduzeća koja posluju u slobodnim zonama u BiH.

Prema podacima prikupljenim od preduzeća o tome da li je moguće koristiti privilegije propisane Zakonom o slobodnim zonama BiH, stavovi su šokantni i negativni. Naime, 67% kompanija je odgovorilo da nije moguće koristiti privilegije, a 33% je odgovorilo da jeste, čime se dovodi u pitanje samo postojanje ovog pravnog instituta.

Štaviše, privilegije i poticaji koje slobodne zone donose narušeni su činjenicom da je tokom posljednjih godina Uprava za indirektno oporezivanje BiH počela naplaćivati carinske dažbine i PDV na opremu i sirove materijale uvezene u slobodne zone, što je u suprotnosti sa propisima bh. zakonodavstva.

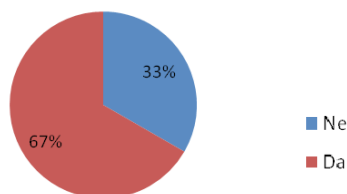
Također, jedan od najšokantnijih nalaza je da je 50% preduzeća koja su odgovorila na anketu izjavilo da ne bi preporučili stranim kompanijama da postanu korisnici slobodnih zona u BiH.

Imajući to na umu, ne iznenađuje da je atraktivnost slobodnih zona u BiH smanjena i da BiH zaostaje u privlačenju direktnih stranih ulaganja u poređenju sa svojim regionalnim konkurentima.

Pitanje: "Zadovoljni smo primjenom Zakona o slobodnim zonama BiH"

Pitanje: "Uprkos tome što je korisnik slobodne zone, naše preduzeće je bilo primorano od strane Uprave za indirektno oporezivanje BiH da plati uvozne carine na opremu koja se koristi za proizvodnju unutar slobodne zone"

Izjava preduzeća koje posluje u bh. slobodnoj zoni

"Korisnici slobodne zone plaćaju dodatne troškove za uvoz proizvodne opreme, iako je zakonskim propisima drugačije regulisano. Sudska odluka o povratu ovih troškova se ne primjenjuje. Internim aktom Uprave za indirektno oporezivanje – Uputstvom o carinskom postupku u slobodnim zonama – onemogućen je normalan rad stranih firmi, onemogućen je promet robe u slobodnoj zoni, između korisnika slobodne zone, bez plaćanja carinskih troškova."

Uprkos činjenici da je privlačnost slobodnih zona u BiH za njene postojeće i potencijalne korisnike (npr. ulagače) smanjena, slobodne zone su i dalje značajan alat za vanjskotrgovinsku politiku.

U trenutnom stanju razvoja BiH, dobra provedba režima slobodnih zona neophodna je da bi se privukla direktna strana ulaganja. Zemlji je potrebna ova institucija s ciljem zadržavanja svoje konkurentnosti sa drugim lokacijama za ulaganje u regionu Zapadnog Balkana. Da bi mogla pratiti svoje najbliže konkurente u direktnim stranim ulaganjima, BiH treba uvesti određena poboljšanja u provedbi režima slobodnih zona i početi promovirati svoje slobodne zone.

Šta BiH treba uraditi da iskoristi potencijal slobodnih zona za privlačenje direktnih stranih ulaganja?

Kako bi se pridružila takmičenju za direktna strana ulaganja u regionu, BiH treba dugoročno i održivo rješenje za probleme koji se javljaju u provedbi zakonodavstva u oblasti slobodnih zona, kao i bolju promociju potencijala slobodnih

zona u BiH. Ovo rješenje treba biti sveobuhvatno i treba uzeti u obzir veliki broj nosilaca interesa.

- Prvi korak u postizanju održivog rješenja je zajedničko usvajanje tumačenja zakonodavstva u oblasti slobodnih zona svih nadležnih i uključenih tijela, odnosno Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstva finansija i trezora BiH i Uprave za indirektno oporezivanje BiH kao provedbenog tijela. Takvo tumačenje bi se donijelo u vidu odluke o provedbenim propisima Zakona o slobodnim zonama BiH.
- Nakon donošenja usaglašenih provedbenih propisa Zakona o slobodnim zonama BiH, naredni korak bio bi kreiranje strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja. Izrada takve strategije uključivala bi veliki broj nosilaca interesa iz različitih sektora, među kojima su najvažniji: preduzeća koja već posluju u sklopu slobodnih zona, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH, Uprava za indirektno oporezivanje BiH i Agencija za promociju stranih ulaganja BiH. Također, značajan broj drugih vladinih tijela sa različitih nivoa vlasti trebao bi biti uključen prema svojim nadležnostima.
- Da bi se ova strategija provela, potrebno je uspostaviti nova tijela. Prvo, slobodne zone u BiH trebale bi osnovati udruženje slobodnih zona u BiH. Svrha ovog udruženja bila bi da omogući stalni razvoj slobodnih zona. Drugo, bilo bi potrebno osnovati odjel ili ured u okviru Agencije za promociju stranih ulaganja BiH koji bi bio isključivo nadležan za promociju slobodnih zona stranim ulagačima.

Primjenom ovakvog rješenja, stvorila bi se infrastruktura za primjenu Strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja. Provedba strategije u kombinaciji sa adekvatnom provedbom postojećeg Zakona o slobodnim zonama BiH osigurala bi povećanu konkurentnost BiH kada je riječ o privlačenju

Emir Skopljak stekao je zvanje diplomiranog ekonomiste na Ekonomskom fakultetu, Univerziteta u Zenici, dok je zvanje magistra u oblasti menadžmenta i organizacije stekao pohađajući program Adizes School of Management u organizaciji Ekonomskog fakulteta u Sarajevu i Adizes Academy of Management iz SAD. U periodu od 2010. do 2013. godine radio je na EU TTP2 projektu "Podrška vanjskotrgovinskoj politici i izgradnja kapaciteta u BiH" gdje je bio u prilici da aktivno učestvuje u izradi i razvoju strateških i legislativnih dokumenata. Trenutno je angažovan na Ekonomskom fakultetu u Zenici kao asistent na Katedri za menadžment.

Azra Pilavdžić je rođena 30. aprila 1987. godine u Sarajevu. Ima Bachelor diplomu iz Prava i evropskih studija sa Univerziteta u Strasbourg-u, Francuska. Provela je prvu godinu master studija na King's College London, Ujedinjeno Kraljevstvo, i vratila se na Univerzitet u Strasbourg da završi drugu godinu i stekne Master iz Prava Evropske unije 2010. godine. Trenutno je upisana kao student doktorskog studija na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Radila je tri godine za IPA projekat finansiran od strane Evropske Unije - EUTPP2 - Podrška Vanjskotrgovinskoj politici i izgradnja kapaciteta u BiH.

direktnih stranih ulaganja u slobodne zone. Također, BiH bi se uključila u globalne lance vrijednosti i imala bi koristi od stvaranja dodatnih radnih mjesta, povećanih izvoznih rezultata i prihoda od direktnih poreza. Osim toga, moguće je da slobodne zone imaju potencijal da postanu pokretač industrijske strategije BiH ili temelj za promociju poduzetništva.

Reference:

Agencija za statistiku BiH. (2014) *Izveštaj o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2013. godinu*. Preuzeto sa: http://www.bhas.ba/saopštenja/2014/ETS_2013M12_001_01_hr.pdf

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). *Izveštaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini*.

FDI Intelligence. (2013). *Global Free Zones of the Future: 2012/2013 Winners*. Preuzeto sa: <http://www.fdiintelligence.com/Rankings/Global-Free-Zones-of-the-Future-2012-13>.

Kituyi, M. (2013). *Maximising trade, investment and development opportunities of emerging markets through free trade & special economic zones*. Izjava na dan 21.11.2013 tokom 3. Globalnog samita za slobodnu trgovinu i specijalne ekonomske zone. Preuzeto sa: <http://unctad.org/es/paginas/SGStatementDetails.aspx?OriginalVersionID=62>

Multidonorski savjetodavni servis za investicijsku klimu Svjetske banke (FIAS). (2008). *Report on Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, And Implications for Zone Development*. Preuzeto sa:

<https://www.wbginvestmentclimate.org/uploads/SEZs%20-%20Performance,%20Lessons%20Learned%20and%20Implications%20for%20Zone%20Development.pdf>

Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD). (2013). *World Investment Report 2013: Annex Tables*. Preuzeto sa: <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživa-nje i mentorstvo u toku istraživanja. Više od stotinu stipendija dodijeljeno je u toku trajanja Programa. Sva istraživanja su dostupna na www.osfbih.org.ba